

mora spojiti umetniško trdno usmerjeno naziranje duše v izreku življenja, ki se logično in nujno pnè navzgor in se zaključi (95). Psihologija in dramatična nujnost bi tvorili tako objektivni kriterij njegov, kar znači, da Wollman gleda na dramo realistično-psihološko, a vendar dobro, da loči tudi zunanjo shemo od notranje duhovne vzpetosti. Predvsem je jasno pojmovanje dualizma forme in vsebine. V splošnem se kaže Wollman pristaša Brunetièra, ki vidi glavno nalogo kritike v tem, da razvrsti literarna dela v gotove vrste in išče njih razvoja. Zato gleda Wollman vso slovensko dramatsko produkcijo kot celoto zase, ne izpusti niti nepomembnih rokopisnih mašil, se le površno ozre na socialno ozadje in nič na ostalo literaturo ter išče evolucije v drami sami: od dela do dela zasleduje notranjo vez, najde izvor motiva in njega zadnjo stopnjo, podčrta njen razvojni moment, bodisi formalni ali snovni in ga privzdigne brez ozira avtorja: nikoli ne zapusti literarnega območja. Zato knjiga ni historično-pragmatična zgodovina slovenske drame, ki naj bi se razvijala organsko iz vsega kulturnega življenja, ampak je le zbirka literarnih kritik dramatskih del, prilepljenih druga ob drugo, razvrščenih pod gotove rubrike in s pomenom samo za razvoj dotične vrste. Knjiga kot leži pred nami, je magazin, do vrha natrpan surovega gradiva, natančno razbranega in s preveliko sigurnostjo urejenega pa lahko spetega med seboj. V sintetični studiji, ki sledi v „Jugoslovanski drami“, naj se tvarina tako ne izolira, naj se pregleda samo od vrha do vrha in naj se globokeje zasidra ne samo v medsebojni odnos drame do drame, ampak v vso literaturo in v vso notranjo duševno kavzaliteto dobe in osebnosti, kar ustvarja nje stil. — Prepričan sem, da bi se dala marsikatera sodba, ki je sedaj s preveliko samozavestjo postavljena, prevreči, pa ta bi se dala le z natančnejšo analitično studijo in novo kritiko posameznih del, v kar naj zanimanje zbudi moj razbor. V Wollmanovi knjigi je zbrano vse, kar vemo o naši drami. Kar pa vemo, še ni opredeljeno. Zato se mi zdi pisanje takega dela prezgodnje, vsaj nevarnost je, da predčasno zastari, kar bi nikakor ne zaslužilo. Za nas pomeni to delo popolnoma zbran material, na prvo roko obdelan, tako da se v grmadi vsebin komaj razbere razvojna linija. Zato kliče po sintezi, ne toliko motivni kot stilni. Hvaležni moramo biti češki državi, ki nam ga je izdala, kajti za nas bi bila taka izdaja luksuz: mi bi izdali kvečjemu sintetično zgoščeno studijo, ki bi v svojih rezultatih predpostavljala ves ta material. Čuditi se moramo energiji češkega kulturnega delavca, ki je vse to gradivo pregledal in prevrednotil ter ga nam — uredil. Naša naloga je, da ga izpopolnujemo in popravljamo.

*

Poleg dveh večjih stvarnih napak (zadeva o Markovièu in o razpustu deželnega gledališča pod Šusteršičem v sezoni 1912/13 — prav med vojno!) je še vse polno malih pomot, ki jih slovenski bralec lahko sam popravi (Jurčič, Otok in Struga [100, 155; prav 112], Majcen, Kirke [500, 525], Nučič, RUR, Kamele... [127, prav šest], Aishylos, Ojdip [212], Debeljak A., Skopuh [212, Juvančič!], Khun [199, Klun!]) itd. itd. Poleg teh je par napačno razumljenih mest (Kajn, Cankarjeve metafore) ter cela množina tiskarskih pogršk.

Tine Debeljak.

Nemško slovstvo

M. Murko: *Die Bedeutung der Reformation und Gegenreformation für das geistige Leben der Südslaven*. Prag u. Heidelberg. 1927.

Spis, ki je vzbujal pozornost že v Slaviji IV. in V. I., je sedaj ponatisnjen izšel kot knjiga. Nastal je iz spoznanja, da se periodi reformacije in protireformacije v razvoju duševnega življenja Jugoslovancov premalo upoštevata in še manj pravilno ocenjujeta. V 1. poglavju riše vlogo protestantizma pri Slovencih in ugotavlja, da še dandanes temelji naš pisarni jezik na jeziku Trubarja, Dalmatina in Bohoriča. Versko, prosvetno in literarno delo protireformacije je v gotovem oziru nadaljevalo od protestantov začeto in se v boju z njimi poslužilo njihovih lastnih metod. Drugo poglavje se peča z literarnim vplivom reformacije na Hrvate in Srbe. Pri slovenskih protestantih se javlja zmisel za jezikovno skupnost Jugoslovancov; pri svojem verskoprosvetnem delu ne mislijo samo na Slovence, ampak sanjajo o razširjenju svoje akcije med Slovani na Balkanu, celo med onimi v Turčiji, dà, celo misel o uspešnem boju njihove verske ideje s turško jim ni bila tuja. V protestantovski literaturi, nastali v zvezi s slovenskim protestantizmom za balkanske Slovence, se jezikovno najprej udeležuje čakavski dialekt, ki se mu pridružijo pozneje štokavski elementi, na drugi strani pa nastopi kot pisarni jezik tudi kajkavščina z izrazitim namenom vplivati v Hrvate.

Tretje poglavje riše kulturne vplive protireformacije pri Hrvatih, Srbih in Bulgarjih. V prvem redu borcev za novo smer so jezuitje, v turškem področju Jugoslovanstva pa frančiškani. Pri Hrvatih se rodi v ti dobi v zvezi s tozadevnimi stremljenji Rima na vse slovanske narode usmerjeno unionistično gibanje, katerega višek pomenja delovanje velikega panslavista Jurija Krizanića. V četrtem poglavju oriše nato napredek protireformacije glede pisave in ustanovitve skupnega srbohrvatskega pismenega jezika. Važno je delovanje Jerneja Kašiča, ki je spisal prvo srbohrvatsko slovnico. Značilno je, da se je njegov jezik razvijal od čakavščine k bosanski štokavščini z jasnim namenom, da bi postal razumljiv čim širšim slojem slovanskega Balkana. S tem je bil postavljen dalekosežen princip, ki je zmagal v 19. stoletju in bil postavljen temelj srbohrvatske jezikovne vzajemnosti. Istočasno s tem razvojem pa se izvrši občutno poslabšanje jezika v slovanskih cerkvenoslovanskih knjigah s tem, da so ga rusificirali, kar je povzročilo nazadovanje glagolizma. Poučen je ekskurz o imenih srbohrvatskega pismenega jezika. V petem poglavju podaje pregled jugoslovanske reformacije in protireformacije in se obsežno peča s pojmom protireformacije. Odločno se zavzame za to, da treba periodo protireformacije razširiti daleč preko ozkega nazora, ki jo omejuje na drugo polovico 16. in prvo desetletje 17. stoletja. Nasproti Glonarju poudarja, da pri presoji ne sme biti merodajno dejstvo, ali ta ali drug pisatelj še pobija reformacijo, kajti značilno za to kulturno obdobje je po Murku, ki sledi v tem Eberhardu Gotheinu, dejstvo, da je v nji versko gibanje merodajno in iz njega izhajata ter mu služita tudi politični in družabni razvoj. S tega stališča vidi n. pr. Čeh Jarosl. Vlček v svoji literarni zgodovini protire-

formacijo do sr. XVIII. stoletja in mu je začetek XVIII. stoletja celo njen višek. Za slovenske razmere je gotovo, da je treba postanek velevažne Akademije operosorum vzeti za direktno posledico smeri, ki jo naše kulturno življenje vzelo po protireformaciji. Celo XVII. stoletje, ki je pred njo, je le neke vrste priprava za ono zrelost, katere izraz je bila akademija in za tiste velike posledice, ki so ji sledile, tako da moramo tudi pri nas gledati na 1. polovico XVIII. stoletja, ko se na vseh poljih verskoprosvetnega in umetniškega življenja kaže dalekosežni vpliv akademikov kot na završetek smeri, ki jo je zavzela naša kultura po protireformaciji. Da ne gre za gibanje, ki bi bilo omejeno samo na plitvo plast inteligence, za to nam je dokaz dejstvo, da se na verski podlagi razgiblje življenje mase, ki je sto let pozneje postala slovenski narod, iz domače moči, prepojene z duhom lokalnega patriotizma, tako daleč, da prvič v naši zgodovini posebno v umetnosti nastopamo kot tujcem enakopravni nositelji časovnega sloga. Problem, kakor nam ga kaže umetnostna zgodovina, je, kakor je Murko to jasno označil: nadomeščanje nemškega, srednjeevropskega vpliva z romanskim, čemur sledi definitivni preokret v novo »baročno« smer začetkom XVIII. stoletja. Zgodovina umetnosti govori odločno za Murkovo naziranje, doba med protestantizmom in koncem XVIII. stoletja je enota z jasnimi znaki organske rasti in razvoja z dvema na videz močno različnima fazama pred in po ustanovitvi akademije, s XVII. in XVIII. stoletjem. Pred akademijo je naša protireformacija pripravljala milje, po nji je doživela dobo razcveta in ustvarila zaokroženo, na versko osnovo postavljeno domačo kulturo.

Destruktivni značaj je imela ob početku protireformacija samo v Sloveniji, pri Srbobrvatih pa so že od začetka bolj vidne pozitivne kot negativne strani nje-nega delovanja. Kakor je pisatelj pokazal, je ona osnovala jezikovno skupnost srbobrvatstva ter je postala naravnost predhodnica Ilirizma. Reformacija je dalje postavila jugoslovanski program, ki ga je 19. stoletje izpopolnjevalo, 20. pa uresničilo. Tako odpira ta knjiga polno širokopoteznih vidikov in označuje kulturnozgodovinske zveze, ki so bile dosedaj prezrte. Za nas je važna tudi konstatacija glede kajkavskega vprašanja, ker se prav radi priključujemo naziranju, da so nam Kajkavce Hrvatje ugrabili. Murko je pokazal, da je to historična neresnica, ker je bilo že prvo kajkavsko literarno delovanje usmerjeno v Hrvate in ne v Slovence.

V končnem šestem poglavju se kritično peča z dosedanjo literaturo o tem vprašanju in naznači naloge bodočega raziskovanja. Zelo pohvalno omenja tozadevne zasluge slovenske univerze.

Murkovo knjigo označuje izredna živahnost, s katero je obdelal svojo stvarino, odlikuje pa jo posebno drzna širokost pogledov na vzročna razmerja skozi stoletja. V enem ali drugem končnem sklepu preseneti in bo doživela gotovo pomisleke in ugovore. Njena zasluga pa ostane tudi v slučaju, da ne bi vse, kar ugotavlja, obdržalo svoje pravilnosti, da je v času, ko nam je nezadržan pogled na našo zgodovinsko preteklost bolj potreben kakor kdaj prej, brez obzira na desno in levo formulirala zgodovinska fakta

prav s stališča sedanjega položaja in to v korist pozitivne ocenitve kulturne dote, ki smo jo prečani z ujedinjenjem prinesli bratom z jugovzhoda. Zato ta knjiga ne zasluži pozornosti samo strokovnih krogov, ampak v nič manjši meri vseh javnih delavcev in najširše javnosti, ker je obenem potrdilo naše samozavesti napram malodušnosti, ki se pogosto šopiri med nami.

Frst.

Gledališče

Mariborska drama 1926—27

Sledeča dela so bila na mariborskem odru: Župančič: Veronika Deseniška; Thoma: Morala; Nestroy: Danes bomo tiči; Hartley Manners: Peg, srček moj; Jerome: Miss Hobbs; Molnar: Bajka o volku; Wildgans: Ljubezen (gostovanje Ljubljčanov); Görner: Pepelka; Bolton-Baeckers: Trnjulčica; Fulda: Ognjenik; Engel: Večni mladenič (Danilova petdesetletnica); Gerald: Aimée; Morre: Revček Andrejček; Strindberg: Tovariši; Cankar: Za narodov blagor; Nicodemi: Učiteljica; Deutsch-Finžgar: Pasijon; Halbe: Mladost (gostovanje dramatičnega društva); Langer: Periferija; Blumenthal-Kadelburg: Pri belem konjičku; Hauptmann: Bobrov kožuh — in Götz: Ingeborg (gostovanje Brockmannove družbe); Molnar: Igra v gradu; Nicodemi: Scampolo; Cerkenik: Očiščenje (poslovilni večer Bratinov); Nušič: Svet; Shakespeare: Kar hočete. — 6. maja se je vršil literarni večer, na katerem sta brala med drugimi Finžgar in Župančič.

V sporedu ni bilo globljega umetniškega hotenja; sestavljen je kakor plaha snubitev desetim različnim ženinom. Ker v njem ni notranje kompozicije, mu je obraz feljtonističen.

Igravci: Grom, Harastović, Kovič, Jožko, Kovič Pavle, Pirnat, Rasberger, Stopar, Tovornik in Zeleznik; iz opere: Stankovič, Urvalek. — Igravke: Bukšekova, Kraljeva, Kovačičeva, Savinova, Starčeva, Zakrajškova, Založnikova; iz operete: Lubejeva, Zamejčeva in Udo-vičeva.

Zenski igravski zbor je bil kvalitativno močnejši.

Režirali so: Šest kot gost (5 predstav), Kovič Jožko (10) in Rado Zeleznik (9). Šest kot gost gledališču ni mogel biti to, kar je Maribor pričakoval; pač je vdahnil »Veroniki« vso svojo ljubezen. Tako je pogrešalo gledališče, kljub marljivosti in iznajdljivosti mladega Zeleznika in Koviča, učitelja in mentorja.

Gostovali so — razen Brockmanna — Ljubljčan: Danilo (petkrat), Levar (1), Nablocka (1), Rogoz (4), Skrbinšek (1), Šaričeva (1), Šest (4), Wintrova (4). Ni bilo vsako gostovanje umetniški dobitek; bila so, ki so hotela pokazati histeričnim nezadovoljnim v Mariboru, da domači igravci le niso tako globoko pod ljubljanskimi.

Eno odliko ima maloštevilni igravski zbor: izredno marljiv je; 24 dramskih del v 98 predstavah je bilo to sezono.

Če so upravičeni očitki, da mariborsko gledališče ni znalo postati umetniška matica, je krivo tudi občinstvo, ki nima gledališke kulture in tradicije. To pa ni problem kina in polgole operete, temveč slovenstva v Mariboru.

Dr. F. S.